

Wergelandfamilien og Kristiansand

Teksthefte 6:

Oscar Wergeland

Fra Oscar Wergelands søknad til Christiansand Sparebank om finansiering av «lystpartiet» Ravnedalen, ca. 1873.

(Merk at Ravnedalen skulle styrke "Samkvemet mellem Samfundsklasserne" – parkanlegget er altså et demokratisk prosjekt.)

Besiddelsen af et saadant Sted vilde blive et virksomt Middel for Udvikling af Samkvemet mellem Samfundsklasserne (...). Det vilde blive *der* man kom til at stevne om Søndagene, og hvor man kom til at arrangere Sommerfester etc.

Ogsaa Fremmede vilde *der* faa et ganske andet og behageligere Indtryk af vaart Sted end som nu, af en tynd – spredt Befolkning og nøgne Heier. Familier vilde komme til at slaa sig ned deroppe for Søndagen, Unge og Gamle.

Ved Gangveje, Bænker etc. fint forskjønned ved Rydning og Plantning vilde dette Sted som netop ligger i Ly for alle de Vinde der hyppig gjør Landevejene her ved Byen mindre behagelige som Promenade, ganske visst blive besøgt og være Byen til stor Hygge, omtrent som Bøgelunden ved Laurvig eller Dyrehaven i København.

Oppslag i Ravnedalen

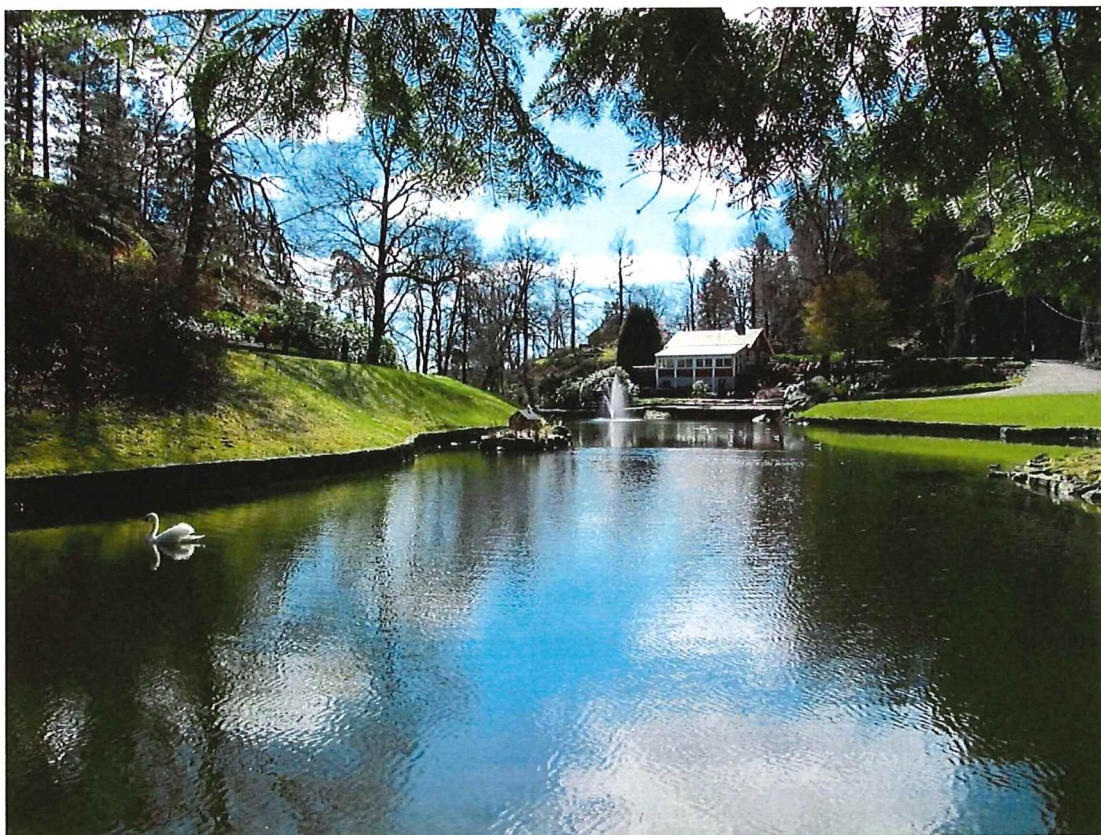
(Merk generalens omsorg for småfuglene!)

Til publikum

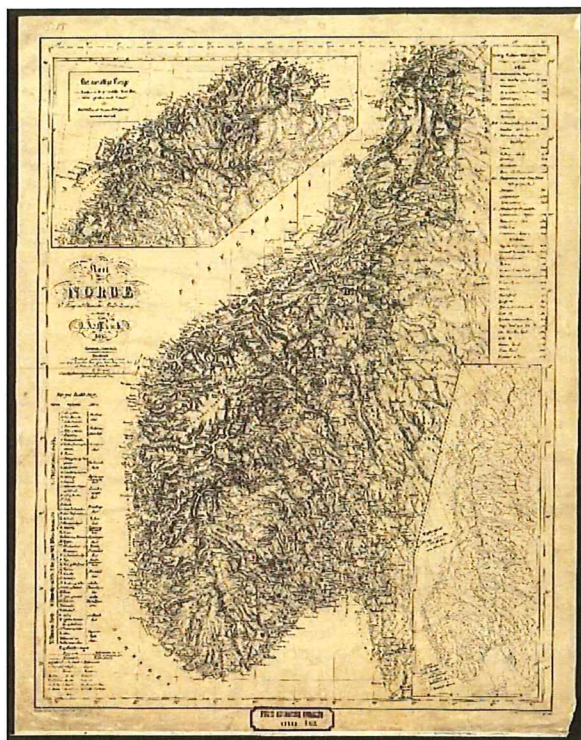
For lystanlægget i Ravnedalen haves ikke andet Politi end selve Publikum. Dette anmodes derfor om at bistaa med Iagttagelse af følgende:

- I. At det ikke maa medtages Hunde eller uskikkelige Børn uden Tilsyn.
- II. At Færdsel udenfor de anlagte Veje undgaas da man derved kunde forstyrre smaafuglene i deres Reder og Smuthulle.

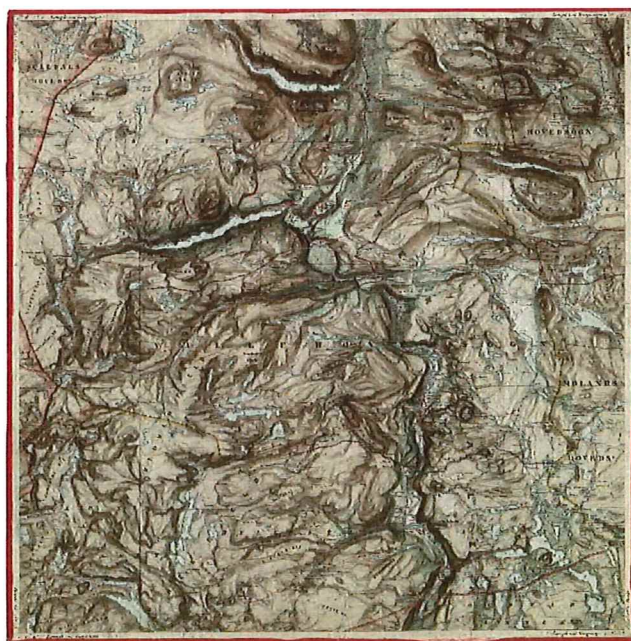
Baneheia og Ravnedalen

Norgeskart basert på Oscar Wergeland oppmålinger

Kart over Setesdal av Oscar Wergeland

SKILØBNINGEN,

DENS HISTORIE OG KRIGSANVENDELSE,

nogle Bidrag dertil samt til Belysning af
vore tidligere Værnepligtsforhold

af

O. WERGELAND,
Oberstløjtnant.

MED 3 LITHOGRAFIER.

KRISTIANIA.

Trykt hos Chr. Schibsted.

1865.

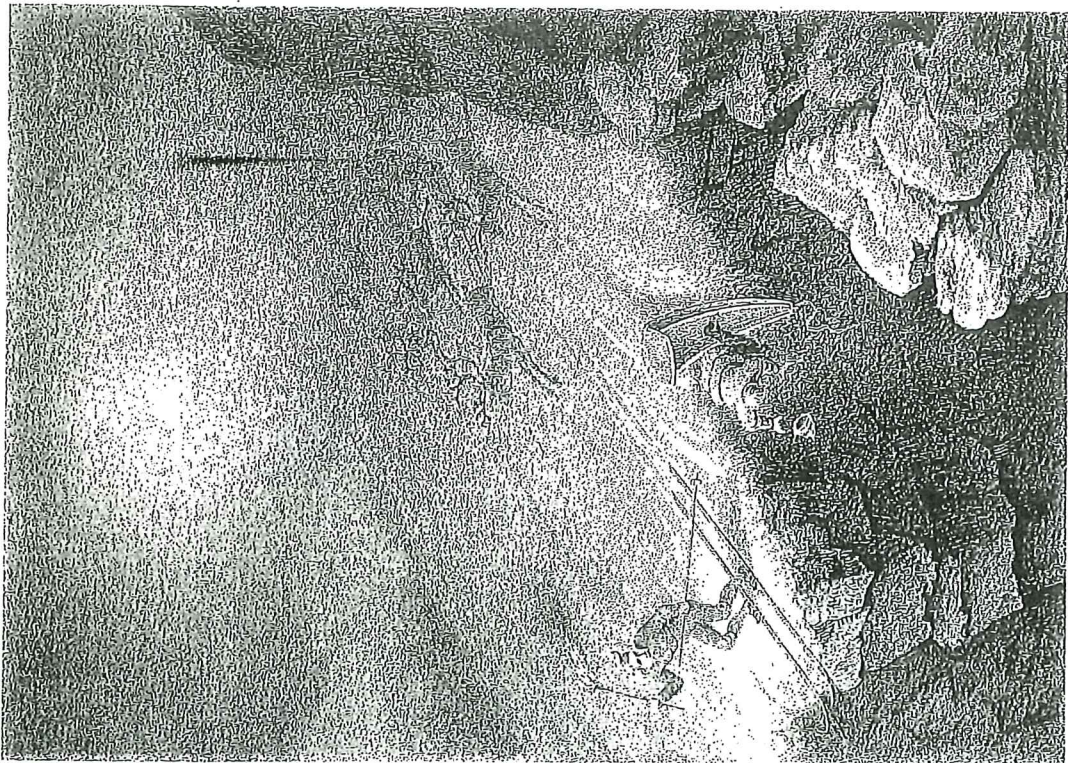

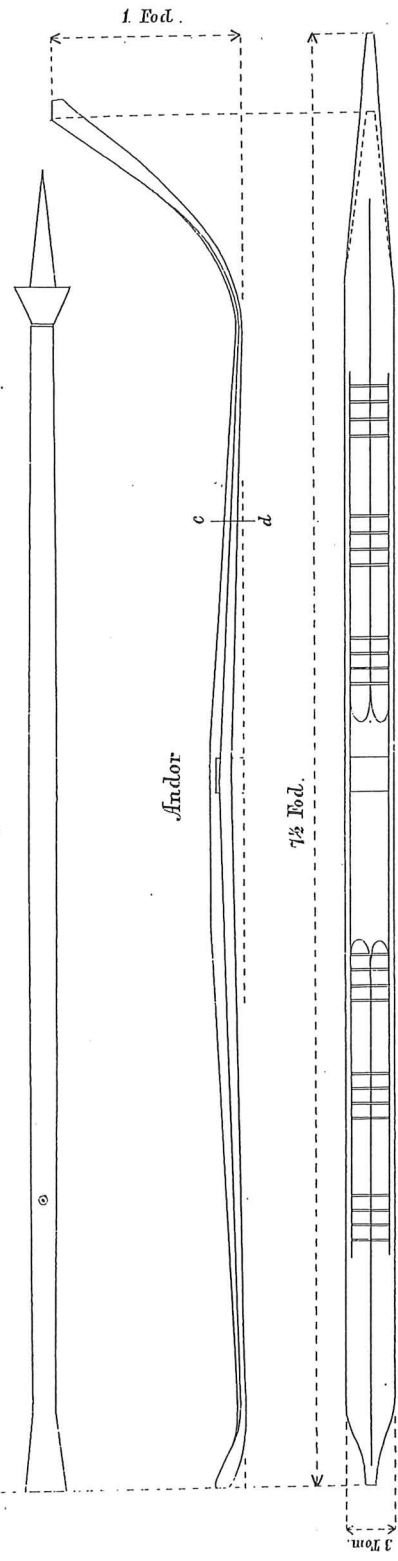
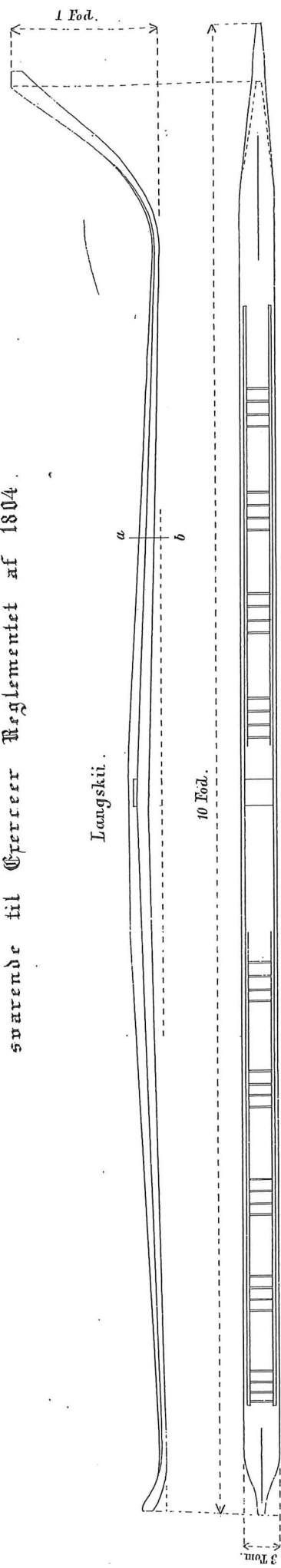
Illustration af

Skiløbets

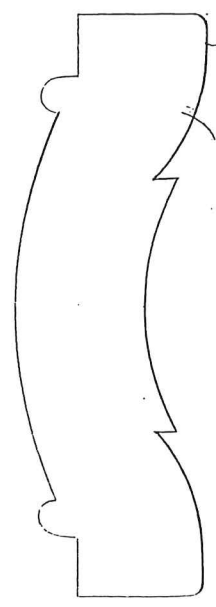
----- ny samlig skiløbets Historie i samlet paa sig

Næst Går illustreret i 1865. N. 77.

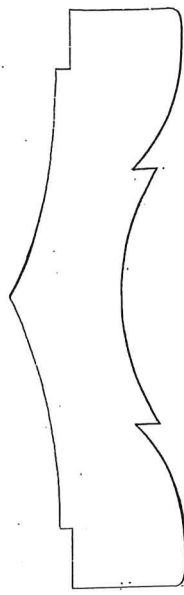
Abildning i $\frac{1}{4}$ Størrelse af et Par correcte Indherreds-Skii (fra Snaasen),
 svarende til Ørreer Reglementet af 1804.

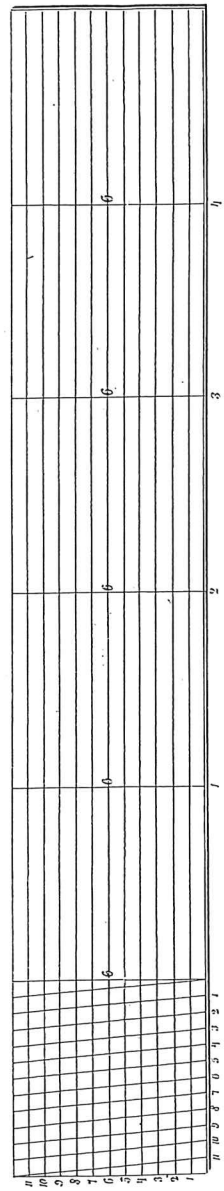
efter Linien a, b.

efter c, d.

Tverprofiler i naturlig Størrelse.

Trondhjem i Juli 1863.

A. C. Schult.

1ste Afsnit.

— — — Nú mun þessi hlutr þykkja
 tortryggli gr ok ulisli gr ok undarli gr á
 öllum þeim löndum, er eigi vitu menn
 með hverri vél eða list slíkt má véra, at
 fjölin má tönd vera til svá mikils fjót-
 leiks, at á fjöllum uppi þá má ekki
 vættia forðask rás þess manns ok skjót-
 leik, er fjallar hefir á fótum sér, þat sem
 jörðunni fylgir; en þegar hann lætr
 fjallarnar af fótum sér, þá er hann ekki
 finari en aðrir menn.

Kongespeilet.

I.

Ski og Skirend omtales i vore ældste Eventyr og Sagn om Landets Urindvaanere og vor Stammes Indvanding. Finnerne kaldtes af de ældste Geografer Soretofennæ, Skridfinner, fordi de brugte Ski. Eventyrene om vor Stamfader Nør eré noget forskjellige, men deri ere de dog ens: at han og hele hans Følge drog sig frem paa Ski. Han ventede i Kvænland - heder det - indtil der blev godt Skiføre; saa drog han med sit Følge den nordre Vei om den botniske Bugt, „Norðvegr“, Sydgermannernes „Norwegen“, hvoraf Navnet er blevet.

Ski er ældre end Sneplog og Slæde.

Kvindfolket maatte ogsaa paa Ski. *Skadø*, en af Odins Hustruer, var Skigudinden og kaldtes øðr-ðis efter de i det Nordlandske endnu brugelige korte Ski øðre, andrar.

Deraf har man lige til vore Tider Benævnelsen „Andor“ for Kortskien til høire Fod, og „Andørje“ Skispor.
 Naar det var stærkt Snefog digtede man, at Skadø rendte paa Ski efter Dyr. Hun var ogsaa Jagtens Gudinde.

Ullr, Thors Stedsøn, var ellers Vinterens, Sneens, Skiløbningens, Bueskydningens og Jagtens egentlige Gud. Han var den bedste Bueskytte: Paa lynsnare Ski farer han frem og udsender utallige Pile (Sneflokke og Haglkorn). Hans Rige svarer til Skyttens Himmeltegn, og hans Regimente indtræder hvert Aar den 21de November. Vinterens Dæmon, Harbard, maner da Tordenen ned til Underverdenen.

Ullr er lys og fager af Udseende, rødmosset i Kind og med Rimfrost i det blonde Skjæg, krigersk af Holdning og med Klædebon af hviden Sne og et glimrende Isharnisk, men uden Sporer. I slet Lune kører han Sneplog med 400 Ryttere for, virkelige Krigsmænd tilhest.

Skadø, der nærmere betegner Vinteren i Overgang til Vaar, eller Vinteren ved Søkanter, har dryppende Istapper i Haaret og Klæderne. Det var oprindelig en Jettekvinde, stor og mørkladen, forresten rustet omtrent som Ullr, begge med skinnende Ishjelm.

Smukke Mærker for Skyttelag disse Gudebilleder!

Skisens betydning i vinterkrigen:

Dersom vi i faa Ord skulde betegne Skivæsensets Nytte for Landforsvaret, vilde vi sige, at denne fornemlig ligger deri, at *Skien er det eneste paaregnelige offensive Element i Vinterdefensiven* under vore klimatiske og lokale Forhold. Men hverken dette eller de Strøbemærkninger, vi hist og her have kunnet knytte til de tidligere historiske Beretninger ligesaalidt som selve den kortvarige Vinterkrig i 1808, ville fyldestgjøre vor Opgave: At udvikle Skiløbningens Krigsanvendelse.

I det Store taget eller nærmest i strategisk Forstand maa man fæste Opmærksomheden paa Vinterens eller Frostens og Snefaldets Indflydelse paa Krigsteatret navnlig Kommunikationerne. Denne er af saameget større Betydning som Forandringerne indtræde pludseligt og uden noget sikkert Almenakvarsel. Vinteren tilstopper ubønhørlig paa et Par Døgn vore Sommerkommunikationer, aabner nye over Isene, ophæver de paaregnede Dækninger for de forberedte Positioner og bringer saaledes Vildrede i de omhyggeligst opgjorte Forsvarsplaner, saaledes, som det gik ved Dannevirke og ved mangfoldige andre Leiligheder. Feltartilleriet staaer fast i de før bløde, nu stuvfrosne Veie, eller det kan ikke frembringes over den knudrede Veibane og de tynde Isse eller gjennem Sneen; det maa ialfald holde sig til de sneplogkjørte Veie. Hestfolket, som ikke længer gjør Nytte for Foderet, sendes bagud i betryggende Kantonnement, eller forbliver paa Eægderne om det ikke maa spændes for Sneplogen. Kun Fodfolket kan endnu paaregnes; men naar Sneen bliver en Alen dyb, maa dette ogsaa holde sig til de banede Veie; eller det maa sættes paa Ski. For flere eller færre Maaneder af Aaret ligger Lokalforsaaret saaledes i Riflen og Skien.

(S. 143)

Skiløbertroppenes betydning:

Til at bringe Ordres og Meldinger, til al Slags Patuljering og Afsøgning, til at udspeide Fienden i Miles Afstand gennem Adkomster, hvor han mindst ventet, til at udspionere hans Forehavender, til at opsnappe hans Partier og Kurere, allarmere hans Kantonnementer, overrumple hans Forposter og afskjære hans Tilfønsler, overalt i de under den saakaldte lille Krig og Partigjængerkrigen henhørende Tilfælde - de hyppigst forekommende under en Vinterkrig i vort Norden - i alle Tilfælde, hvor det gjælder Hurtighed og Hemmelighed, gjøre Skiløbertropper uvurderlige Tjenester og kunne ikke erstattes hvenken ved nogen anden Vaabenart eller ved Overlegenhed i Styrke. Deres eiendommelige Tjenstgjøring udvikler tillige i høi Grad alle de krigerske Egenskaber og Færdigheder, som betinge den dygtige Tiraltjør og Feltjæger, saaledes at man kan sige, at den dygtige Skiløber-Riffelskytte i Regelen bliver den dyrebareste Soldat for vort Landforsvar ogsaa for Sommerkrigen.

(S. 145)

Norges selvstændighed beror på
utfaldet af en vinterkrig:

Med Hensyn til de forandrede politiske Kombinationer, der synes at lægge vor fremtidige Kampplads udenfor Landets Grændser, og som i den senere Tid paa saamange Maader har indvirket paa vort Forsvarsvæsens planmæssige Udvikling, have disse Hensyn dog aldrig kunnet skygge Fremsynet for, at det til syvende og sidst vil komme an paa Forsvaret af eget Land, at Selvstændigheds-Spørgsmaalet ligger i Udfaldet af en Vinterkrig inden dettes egne Grændser. Fra dette Synspunkt, som man i Foreningens første Decennier endog havde vanskeligt for at overskride, synes det ikke at ligge mere Vægt paa at undersøge, hvordan vi med underlegne Kampmidler af de Slags, der have sin meste Betydning for Sommerkrigen, vilde kunne forbyde Riger-nes østlige Fiende at sætte sig fast i enkelte Dele af Landet (hvad vi alligevel ikke kunne forhindre og heller ikke bør opoffre vort Hjerteblod paa at forhindre) end paa at træffe saadanne Forberedelser for Vinterkrigen, at Fienden med størst muligt Tab maatte komme til at opgøve sine Sommererobringer. Her falder egentlig Landstormens Opgave.

(S. 199-200)

Forslag om påbud om ski på hver gård:

Med Henhold forøvrigt til hvad der foran Side 371 er anført, antage vi saaledes, at det burde paabydtes at holde Ski paa hver Gaard. Da de gamle Lovbud om Vaabenhold er bleven optaget i Kong Kristian den 5tes Lov, uden senere at være ophævet, vil de ogsaa uden Vanskelighed paaany kunne gjennemføres for Skiholdets Vedkommende, derved at dette sættes istedetfor endel af de mindre tidsmæssige Vaaben, der endnu den Dag idag skulle holdes af hver Husbond, Husmand og Tjener paa Landet. Eierne af matrikuleret Jord, kom da til at holde Gevær og Ammunition samt Ski og Spyd, og de Øvrige, iberegnet Strandsiddere og Inderster forsaa-vidt de vare vaabenføre, blot Ski og Spyd. De forrige Soldaterlægger burde idetmindste kunne overtage en saadan Forpligtelse. Skistaven indrettes til Spyd.

(S. 204)

Premiering av gode skiløpere :

Dersom saadanne Indkommanderinger bleve Regel, og det blev bestemt, at Turen ikke skulde gaa efter Lodtræknings-Nummerfølgen men efter den endnu rigtigere Maalestok af Mandskabets Rangeringsorden ved Prøver i hine Færdigheder, da vilde alle Samfundsklasser komme til at holde sine Gutter fra Barnsben af til at bruge Ski og Rifle, og den unge Slægt vilde med Nutidens Tænkesæt snart selv komme til at vurdere de Fordele, Færdigheden i disse Idrætter kunde indbringe ham i hans fremtidige Værnepligtsstilling. Man vilde komme til at rende som besatte, Hverdag og Søndag, til Skolen og til Kirken; og til Distriktsmødet vilde man vide at skaffe sig den bedst mulige Skiredskab uden Hensyn til Premie eller nogen anden Belønning end at faa blive hjemme i Bygden, medens Jevnaldningerne laa i Garnisonen. Det vil blive Bygdehøitider disse Distriktsmøder med saadanne Skiprøver for Mandskabet i Udskrivningsalderen. Ældre og Yngre, den halvblinde Gubbe, Enken, hele Slægten vil afgaarde for at se hvorledes det gaar deres Gut ved Prøven. For Mange af dem gjælder det mere end Værdien af femti Par Ski. Saadanne Forholdsregler vilde ialfald i de fleste Strøg af Landet virke meget mere end Premier af almindeligt Slags.

(s. 206)

Elite-skiløperkompagni :

Naar Skiløbersagen er kommen rigtig til Hævd, vil der maaske blive en saadan Mængde fuldtøvede Rensere, at man for Vinterfelttog slet ikke vil behøve at tænke paa deres Fordeling eller finde nødvendigt at inddele noget særskilt Skiløberkompagni, — hvad der vilde være det bedste. Men for det Første bør man formentlig vælge den modsatte Yderlighed at samle alle Eliteskiløbere i et Kompagni under det for denne Tjeneste mest skikkede Befal. En saadan Organisation bør imidlertid ikke være aldeles uforberedt. Det dertil bestemte Befal saavelsom de menige Eliteskiløbere af alle Freds- eller Exerckerkompagnier bør ikke alene som saadanne vide sig henhørende til et saadant Feltkompagni, men Sambaandet her, selve Vinterfeltorganisationen, burde i sin Beredskab styrkes ved særskilte Vinterøvelser, Kompagnieexercitie paa Ski.

(s. 210-211)

Sammenfatning: Forslag til forbedring af forsvarens

De Forholdsregler, der saaledes efter vor Mening maatte til for at bringe Skivæsenet paa fode igjen, kunne sammenfattes i følgende Punkter:

1. Bestemmelsen i Chr. 5te Lovs 3—17—1, 2 og 3 om Vaabenhold forandres til og gennemføres for Skihold. Kontrollen indrettes i Lighed med hvad samme Lov bestemmer for Vaabenskuet. (Lovbeslutning).
2. Ved hvert Thingsted udstilles et Par Mønster-Ski af den for Distriktet hensigtsmæssigste Form. Materiellets Forbedring fremvirkes ved Premie-Udstillinger. (Centralforeningen, Skytterlagene).
3. Vinteren samme Aar, Mandskabet udskrives, gives dette Anledning til Prøverend, efter hvis Udfald Garnisonskommanderingsturen bestemmes, saaledes at de bedste Røndere gaa fri for Garnisons tjeneste.

De saaledes udtagne Elite-Skiløbere indkaldes i det 1ste eller 2det Tjenesteaar til Vinterøvelser i

Garnisonen for omtrent $\frac{1}{4}$ Del af den Tid, de øvrige Udkrevne have Garnisons tjeneste.

Distrikts- og Sessionsmøder afholdes saavidt muligt ved Vintertid. (Kommando- og Administrationsforøininger.)

4. Skirend optages som Skole- og Examenfag ved alle landmilitære Undervisningsanstalter og tillægges samme Værd ved Karakterberegningen som Gymnastik, Fægtning og andre Legemsøvelser.

Ski bliver fast Inventarie (Forbrugsgjenstand) ved disse Skoler og Depotterne. I Garnisonerne oplæres Mandskabet i at gjøre Ski efter en god Model.

Ligeledes optages Skirend som Vintergymnastik ved alle Drengeskoler, navnlig i Almskolerne. (Kommando- og Administrationsforøininger).

5. Ski og Spydstav optages blandt de sædvanlige militære Emblemer paa Segl, Stempler, i Dekorationer o. s. v.

Skiløberne bør for Felt bevæbnes med korte 4'' Kammer-Ladnings-Geværer.

(S. 219-220)

Skiløber-Exercitie

efter Nutidens Stridsmaade.

Vinter-Exercereglementet af 1804 forenklet og tillempet paa
Infanteri-Exercereglementet af 1848 med Tilfæg.

Skiløber-Exercitie.

A. Øvelser enkeltvis.

§ 1. *Benævnelser.* Venstre Ski: Langskien bør være $4\frac{1}{2}$ høist 5 Al. lang, højre Ski: Andøren eller Kortskien, i samme Forhold $\frac{3}{4}$ til $\frac{3}{4}$ Al., begge omtrent 3 Tommer brede og af samme Brede overalt, samt forsynede med en smal Hulrand midtefter Bunden, nøiagtig ligeløbende med Kanten; Langskien bør ialfald have en saadan Rand.

At Skierne - som brugeligst i flere Egne - ere af samme Længde, Langskien og Andøren, bør ikke være nogen Hindring for Skiløber-Exercitie trodsvis, dog bør de da ikke være længere end $3\frac{1}{2}$ Al. begge Skier.

Til Paaspænding benyttes Taavidje og Hælbaand. Til Hælbaand bruges helst Vidje eller ogsaa Remme, Tong-o. a. — Vidjerne maa være tillagede om Sommeren for at kunne holde.

Staven bør være af Mands Længde og omt. $1\frac{1}{2}$ Tomme tyk, noget mere fornedet. Den bør forsynes med Dopsko og Kringle af Jern. Kringlen, en rund stærk Skive af 4 a 5" Gjennemsnit, fæstes 5 a 6" nedefra.

I Stavens anden Ende, 6 a 7" ovenfra, fæstes en Rem eller stærk Snor, hvis Brug sees af §. 6.

Skyttelas og Skoler tilegnet

af

W. Wergeland,
Oberstløjtnant.

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

KRISTIANSSAND.

S. A. Steens Officin.

1863.

§ 2. *Stillingen paa Stedet.* Fødderne ligeud og saaledes at der bliver omtr. 4 Tommer mellem begge Skikanter, der holdes parallele; Knæerne tilbagetrukne og rette; Overkroppen vel forover; høire Haand med fuldt Tag om Staven i Høide med Albuen; Staven lodret i Sneen 10 a 12" skraas ud for høire Taabaand.

Anm.: Skiløberen bør overalt kunne komme frem; kun for tilfrosset Vand og steile Fjeldvæge brydes af. Skiløbning enkeltvis bør drives til den størst mulige Færdighed, forinden der sluttes sammen paa Geled eller i Troppe, først uden Gevær i al Slags Mark, saa med Gevær.

§ 3. *Vendinger.* Halvt-Høire om! Staven løftes, Andoren svinges til Høire $\frac{1}{2}$ Vending; Langsktien kommer efter ligeledes ved Dreining af Ankten.

Til Venstre sker Vendingen paa samme Maade, først med Langsktien.

Høire (Venstre) om! udføres som 2 omtændels Vendinger i 1, 2, 3, 4 Tempo. Helt om! Andoren føres ligefrem opløftet med strakt Knæ, hvorefter den med Vridning af Kroppen og Ankten dreies helt om til Høire, saaledes at den kommer omvendt (Rod ved Top) ned ved Siden af Langsktien; Staven, der er løftet, sættes mellem begge Skier.

Langsktien løftes op og dreies med venstre Ankel omkring høire Hæl, indtil den kommer ved Siden af Andoren; Staven flyttes til sit Sted med rask Tempo.

Ved alle Vendinger følger Kroppens Tyngde med og hviler paa den Ski, der sidst flyttedes.

§ 4. *Mensch paa Sletter* antrædes med Andoren. Med denne tages korte Skridt og Spænd; paa Langsktien udglides derpaa saa langt som muligt, idet der stødes til med Staven. Hvergang Andoren flyttes, reises Kroppen, og dens Tyngde overføres strax paa Langsktien, idet det venstre Knæ bøies i samme Forhold, som Overkroppen kommer forover, og det høire Knæ strækkes bagud. Paa Skridtet med Andoren kommer i Tempo, paa Langsktien indtil 4 og 5 efter Færdigheden i at udglide og Førets Beskaffenhed; jo mere Udglidning paa Andoren desto bedre.

I Springmarsch (Sprang) forøges Udglidningen ved at føre Staven med begge Hænder.

Paa Holdt! letter Karlen sig paa Langsktien og læder hele Kroppens Tyngde falde over paa Andoren; Staven trykkes til og stopper Farten.

§ 5. *Udoverbakke.* I jevne, ikke meget bratte Bakker, og naar det gaar i lige Retning, kommer Kroppens Tyngde ligemeget paa begge Skier; Knæerne bøies ubetydeligt og Kroppen i samme Forhold forover. Staven benyttes til at forøge eller mindske Farten eller gaae at standse den, samt til at styre.

Farten kan ogsaa noget standses, og det gaar støere, naar Tæerne tvinges noget opad under Rendingen; dette opnaaes endda sikrere ved at sætte begge Hæle udenfor de indre Skikanter saa at de skrabe i Bakken, hvilket kaldes at "hæle". Er Bakken meget steil, kan man ogsaa "tride paa Staven"; denne føres da mellem begge Ben, Albuerne støttede paa Knæerne, som bøies stærkt; Hænderne med fuldt Tag om Staven, der kommer saavidt fladt ned, at Kringlen kan tage rigtig Skrab i Bakken. For hver Kneik bøies Knæerne mere, og Overkroppen kommer i samme Forhold forover.

Mindre Udsvingninger under Bakkerend udføres ved at overløse Kroppens Tyngde i passende Forhold paa den indre Ski eller ogsaa ved at skrabe med Staven til den indre Side. Større Svingninger eller pludselige Kastninger for Hindringer afstedkommes ved under Farten at opløfte eller "kaste" den ene Ski efter den anden i ny Retning; først den indre saa den ydre.

Skiløberen maa beholde Fremsyn og Fatning for at kunne klare mødende Vanskeligheder (Kneiker, Stubber, Stene osv.) Endvidere udføres megen Øvelse i at staa paa een Ski saavel paa Andoren som paa Langsktien; uden nogen Sikkerhed heri, vil han ikke kunne hjælpe sig frem i Skov- og Fjeldmark uden Brækkage.

§ 6. *Opoverbakke.* Skridtene blive kortere og kortere; Glidningen fremad er ikke længer mulig; Tilbageglidning søger man at forebygge ved Tryk med Foden; Ivergang Skierne fyldes. Gaar det ikke paa denne Maade, bestiges Bakken i Siksak, som man bedst kan, uden at komme formeget ud af Marschretningen. Gaar dette heller ikke an, eller det gjælder at komme hurtigt frem, sættes Skierne tværs mod Bakken, det ene Been flyttes opad

saa langt som muligt, og det andet trækkes til, idet der hvergang støttes med Staven; holdt med begge Hænder. Kortskien (høire Side) bør da vendes mod Bakkehødet.

Er Bakken tillige haard og glat, sættes Skieanc paa Kant imod Bakken, saa at Hælene strabe udenfor Skikanterne. Maa Skierne endelig aftages, bæres de paa Skulderen, den ene indstukken i den andens Taabaand, Kortskien i Langskien, og Staven i Kortskien; eller de trækkes op ved Staven, hvis Rem da fastbindes i den underste Ski.

§ 7. *Overslutning* benyttes for Retningen paa Stedet enkeltvis eller for Flytning til Siden for saa korte Stykker, at man ikke vil anvende Flankemarsch, der for Skiløbestrop er lidt omstændeligere. Der kommanderes: Til Høire (Venstre) slut over! som sker derved, at den ene Ski efter den anden i korte Skridt flyttes over til den betegnede Side, hver Gang parallelt med Udgangsstillingen. Dette, hvis Anvendelse i Trop sees § 13, bør øves enkeltvis.

§ 8. *Dragnig og Trækning.* Under Bevægelse i Trop kan tabt Afstand og Retning ikke altid indvindes alene ved Dragnig i en bestemt Retning, men maa til dels ske ved en Slags Overslutning i Forbindelse med Dragnig, hvilket kaldes Trækning. Skien opløftes med Vridning af Anklen i det samme, Skridtet udtages, og bringes først den indre saa den ydre, ind i den nye Retning. Dette finder Anvendelse ved Direktionsforandringer og bør øves enkeltvis baade paa Sletten og udoverbakke.

§ 9. *Rend med Gevær.* Der antrædes med Gevær ved Foden. Geværret fattes med venstre Haand med fuldt Tag og staaar paa Langskien, Kolben til Taaspidsen, Løbet indad; høire Haand i Staven, § 2. (Bajonetten aftaget, men Prop i Løbet).

Paa Kommando Hvil! slippes Staven lodret staaende i Sneen; Geværret forbliver paa Langskien, holdt af venstre Haand.

Giv Agt! eller Stilling! Staven fattes igjen. Hæng over Geværret! Staven slippes; Geværret opkastes med venstre Haand og anbringes ved Hjælp af høire Haand med Remmen over Brystet og høire Skulder, saaledes at

Kolben kommer nedad bag venstre Laar, Piben opad paa skraas bag høire Skulder; Staven fattes igjen.

Paa "Hvil" tages Geværret sirax ved Foden.

Af Geværgreb udføres paa Ski forøvrigt kun Ladning og Ildgivning samt Præsenteret.

Ved Ildgivning skydes Andoren lidt tilbage, og Karlen falder ned paa høire Knæ med venstre Albü støttet paa venstre Knæ. Anlægget sker — naar intet bedre høves — ved Hjælp af Staven, der omfattes med venstre Haand; idet Tømmelen slutter om Piben, og de fire Fingre klemme om Staven.

Under Marsch, da der altid benyttes Slav, bæres Geværret overhængt eller i venstre Haand, fattet ved Tyngdepunktet, eller paa hvad anden Maade, der maatte findes bekvemmere.

§ 10. *Hilsning.* Uden Gevær hilses ved paa 2 a 3 Skilængders Afstand at lægge venstre Haand til Huen, med Gevær kun ved Antrækning og ved at se den Mødende fast i Øiet. I Trop sker det paa Kommando: Giv Agt!

KRISTIANSSANDS SKI- OG SKØITEKLUBB

ODDERSJÅ

1875 — 5. MARS — 1935

REDAKTØR:
J. ARNOLD JENSEN

RÅDGIVENDE KOMITE:
JOHANNES SPEICH, ARNE HAGTVEDT, SIGURD AULIN

CHRISTIANSSANDS TIDENDES TRYKKERI

Generalmajor Joseph Frantz Oscar Wergeland.

Av oberstløytnant C. Omdal.

J. F. O. Wergeland.

Wergeland er født 17/11 1815 i Kristiansand, som sønn av Eidsvollsmann, res. kapellan i Kristiansand, senere (fra 1817) provst Nicolai Wergeland i Eidsvoll og Alethe Dorothea f. Thaulow, altså bror av dikteren Henrik Wergeland og forfatterinnen Camilla Collett. Han var yngst av 5 søsken.

Wergeland var gift to ganger. Første gang (1843) med stiftamtmann Sems datter, Alette Cathrine (f. 1824, død 1853), 3 døtre og annen gang (1859) med skibsreder Hagemanns datter, Caroline Cecilie Adelaide (f. 1841, død 1874), 1 sønn og 1 datter.

Wergeland blev kadett i 1826, sekondløytnant i 2. brigade 1834, premierløytnant 1840, kaptein 1853. Han tjenstgjorde i denne tid ved forskjellige avdelinger innen 2. brigade, nogen år også i generalstab (1840—52). Han var ordonnansofficer hos kong Carl Johan 1840—44. 1857 oberstløytnant og chef for Thelemark-

ske korps. 1859 chef for Kristiansands gevorbne musketerkorps og 1867 chef for Kristiansandske brigades depotavdeling og nestkommanderende i brigaden. I 1868 utnevntes han til oberst og chef for Kristiansandske brigade samt kommandant i Kristiansand, generalmajor i 1880 og stod i denne stilling til han fra 1/1 1894 meddeltes avskjed i nåde.

Som yngre officer deltok han i og var også leder av flere rekognoseringsøvelser for høiskole- og generalstabsofficerer. Han var med i flere skyteøvelser og skyteforsøk med forskjellige geværmodeller og patroner i Norge og Sverige. Videre var han adjutant ved feltbrigaden i Skåne under utrykningen i 1848 og tjenstgjorde som premierløytnant i Slesvig ca. 10 måneder ved norske jegerkorps. Han opnålte i denne tid Flensborg med omegn. I ca. 2 måneder er han garnisonsadjutant i Aabenraa. Etter beordring foretok han en militær-videnskapelig reise i utlandet på 1 år fra juni 1853. Overvar herunder en leirsamling ved Olsnütz. Han bestyrte 1855 kommandoekspedisjonen i Stockholm og deltok med stipendium i italienske høstmanøvrer 1883. I 1840-årene var han lærer ved krigsskolen i kaligrafi og tegning m. v. samt i landmåling og topografi og hans virksomhet her har satt dype spor på mange unge officerer; der var utdannet under hans veiledning. Dessuten var han en tid fra 1846 tillike veinspektør i Aker og undersøkte i 1847 den påtenkte jernbanelinje fra Kristiania til Eidsvoll.

General Wergeland var en fremragende kartegner, en av de beste — om ikke den beste — vi har eiet, og var som yngre officer sysselsatt med gravering av amtskarter. Han var utlært kobberstikker. For sin kartgraveri blev han ved utstillingen i New York 1853 tildelt medalje. Han utførte i 1855—56 trigonometrisk opmåling av Romerike.

I 1864 førte han kommandoen over 2. kristiansandske halvbrigade.

Wergeland var i 1867 medlem av en kgl. kommisjon til utarbeidelse av plan for undervisning ved infanteriets garnisonerende avdelinger, — og likeledes av en kgl. kommisjon til ordning av den påbudte eksamen i generalstabsfag. Han har store fortjenester av undervisningsvesenet innen brigaden.

Wergeland har således — særlig i sine yngre år — utfoldet en meget omfattende og avvekslende virksomhet og der blev i det hele tatt jevnlig lagt beslag på hans taktiske og administrative dyktighet og store begavelser i mange retninger forøvrig utenfor hans mange forskjellige stillinger og gjøremål — såvel militære som andre.

Sterkt interessert for all idrett, søkte han ved alle midler og på forskjellig måte å fremme denne ved de ham underlagte militæravdelinger. Selv var han en dyktig og dristig rytter. Særlig beskyttet han skøitløp og skirenn. Skiløpningens betydning for vårt forsvar trodde han sterkt på og virket i sin tid med penn og munn for skiløperavdelingens organisasjon hos oss. Skrev i 1863 og utgav litt senere sin bok «Skiløber-Exercitie efter Nutidens Stridsmaade» og i 1865 utkom hans «Skiløbningen, dens Historie og Krigsavgjørelse».

Ved Kristiansands underofficersskole blev på hans initiativ drevet ski- og skøiteøvelser med liv og lyst og mangen rask soldat minnes nok med glede og stolthet det store øieblikk, da han mottok generalens premie, — for en sådan var der alltid ved de mange små premierenn, som han hyppig lot avholde. Skolen og garnisonen i Kristiansand rekruttertes fra hele brigadedistriktet og særlig Telemarken, Setesdalen, Bjelland, Grindheim, Øyslebø og mange fjellbygdar hadde megen tradisjon på skiidrettens område.

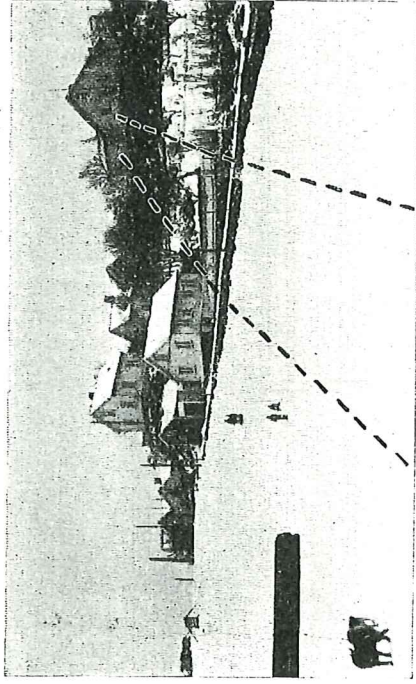
Underofficersskolens ski- og skøiteøvelser, såvel de i avdeling under kommando, som de der blev drevet fritt av soldatene enkeltvis har bidradd overmåte meget til almen tilslutning for Kristiansands ungdom m. fl. til fremme og utvikling av disse våre nasjonale, styrkende og mandige idretter.

Da Wergeland i 1859 tok fast bopel i Kristiansand, stod all vinteridrett nok så langt tilbake her i byen og omegn. Han tok derfor straks fatt med sin kjente energi, kraft og vilje for å vekke forståelsen av og interessen for disse våre to ypperste vinteridretter også innen den civile befolkning. Han opfordret således offentlig det store publikum til å overvære de premieløp på ski og skøiter som han lot avholde for garnisonens befal og mannskap. Han inviterte sine civile venner og bekjente, herrer og damer, eldre og yngre, med sig til sådanne tilstelninger, — han var nemlig alltid selv tilstede — og beordret hver gang brigademusikken ut for å trekke publikum og til underholdning ved siden av løpene.

Skøiteløpene holdtes efter omstendighetene og isforholdene på eiven, Østerfjorden, Topdalsfjorden eller et av vannene i byens omegn.

Efterhvert fikk han oparbeidet interessen for og dyrkelsen av skisporten og fikk så i 1869 istand et større offentlig premieskirenn med fri konkurranse for alle og enhver. Klasseinndeling efter alder. Tilslutningen av såvel voksne som gutter var god. Kvinnene var — såvidt vites — ennu ikke dengang begynt å drive denne hertlige, sunde og styrkende sport.

Rennet avholdtes på «Salvesens stykke» eller som det nu kanskje er bedre kjent under navnet «Varbuas stykke» på Lund. Star-ten var opimot toppen på Hamreheia og rennet gikk i nord-nord-vestlig retning over veien — Steinkleiva — hvor hoppet var lagt. Ved hjelp av utkommanderte folk fra garnisonen hadde Wergeland arrangert alt i bakken og ellers ordnet alt til minste detalj. I det smukke vær i begynnelsen av mars måned var fremmøtt en betydelig tilskuermengde, der interessert og med begeistring fulgte de dengang nok så ukjente prestasjoner. Brigademusikken var selvfølgelig utkommandert til å spille under rennet til opmuntring for løperne og underholdning for publikum. Blandt løperne, der for

Skibakken i Hamreheia 1869.

de eldres vedkommende i stor majoritet bestod av garnisonens skoleelever og soldater, utmerket sig særlig en ung tambur ved depotavdelingen. Han var fra Drangedal (avanserte senere til høieste underofficersgrad). For sine flotte, sikre og kraftige hopp fikk han foruten høi premie en spesiell påskjønnelse av Wergeland. Vill begeistring vakte det da tamburen — efter det egentlige renns avslutning — med en liten kjekk gutt i sine armer stod støtt og sikkert utfor den nok så bratte bakke. For de yngste klasser — gutter — var det arrangert en lettere bakke like i nærheten. Her viste de mange gutter fra byen og omegn at de var kommet godt efter i kunsten og hadde lært meget av de eldre erfarne og trente militære skiløpere.

Nu var det første premierenn holdt, og i de følgende år blev jevnlig lignende arrangert på forskjellige steder i omegnen, således også ved Sødal og Klappene. Efter et renn ved Sødal hadde Wer-

geland ordnet med et fakkeltog fra Sødal og nedover elven, og med brigademusikken i spissen drog det lange tog av vistnok etpar hundre skiløpere med fakler i den mørke vinteraften som en mektig ildslange på isen nedover elven til byen. Et praktfullt og imponerende skue, der vakte beundring og stor begeistring hos de mangfoldige tilskuere på begge sider av elven eller på selve denne. I tiden 1860-, 70- og 80-årene lå Torridalselven de fleste vintre med trygg, kjørbær is helt ned til byen og broen «Thygesons minde».

Anskaffelse av fakler og alle arrangements forøvrig hadde Wergeland besørget.

På mange måter og med forskjellige midler søkte han ved hver anledning å holde interessen for idrett oppe og denne fikk derfor rask utvikling og et mektig støt fremover ved hans dype forståelse av dens betydning, hans store virkestrang og utrettelige arbeide for å utvikle mot og mandig kraft.

Fra garnisonen i Kristiansand blev ofte utsendt små skiløperpatruljer for øvelse og trening i lengdeløp. Man minnes en liten episode ved en sådan anledning, der er karakteristisk for Wergeland. En soldat fra Røldal hadde på dagen løpet frem og tilbake til Mandalen (vistnok Øyslebø). Da angjeldende dagen efter meldte sig for Wergeland og denne så de tarvelige ski med enkle vidjebninger der var brukt på turen, blev Wergeland så begeistret for prestasjonen, at han forærte soldaten sin sønns nye, næsten ubrukte ski til glede og opmuntring for mottageren, men misforneelse og skuffelse for sønnen, der vistnok fikk andre nye ski, men disse var ikke nær så gode som de tidligere, der efter sønnens mening var de fineste i bakken. Alltid hadde Wergeland en liten belønning til dem som utførte en eller annen rask, behendig eller krevende prestasjon, og sådan utmerkelse, mottatt direkte fra Wergelands hånd var høit skattet.

Når soldatene var ute på sine skiøvelser kunde generalen få overraskende innfall. Han kunde således utrope: «2 kroner får den som står utfor hoppet og svingende luen roper hurra 3 ganger» eller «2 kroner får den tambur der står utfor bakken blåsende generalmarsj» o.s.v.

Efter et renn ved Sødal våren 1881 eller 1882 vilde generalen, der var ganske uøvet, stå på ski skråningen ned til elven, hvor hans hest med slede ventet ham. Da det begynte å gli litt, ropte han hurra, men falt i samme øieblikk bakover på skiene og pådrog sig et brudd i skulder eller arm. Efter hans barns utsagn kan de ikke erindre ham sengeliggende før efter dette uhell ved fall på ski. Generalen, der hadde en sjelden kraftig konstitusjon og god helse

like til det siste, var hård mot sig selv og vilde ikke sykemeldes efter fallet, men fikk sig hver dag forelagt alle saker fra kontoret, og med mange vanskeligheter og under store smerter undertegnet han sogar ekspedisjonene.

I de mange bakker omkring byen, hvor smågutter drev sine øvelser, avia han ofte besøk, og da kunde det hende, når han så en utmerke sig ved smukk holdning i rennet, dristighet i hoppet eller på annen måte, kalte vedkommende til sig, tok en appelsin op av lommen og med ordene: «Jeg slår dig til ridder av den gyldne mandarin», stakk han den på vedkommendes skispiss. Ved sådanne og lignende innfall trakk han ungdommen til sig og blev meget avholt og populær i alle samfundsklasser av eldre som yngre.

Kristiansand har meget å takke Wergeland for under hans 35-årige virksomhet her.

Ved siden av sin store innsats ved gjennom arbeidet for utbredelse av forståelsen av sportens store betydning og da særlig ved opriskning og delvis fornyelse av interessen for våre nasjonale vinteridretter — ski- og skøiteløpning, disses utvikling og store fremgang, der vistnok i ikke liten grad har bidradd til at en virkelysten, sund og kraftig ungdom har vokset op, har han også på andre måter i høi grad medvirket til byens opvekst og fremgang, dens anseelse og forskjønnelse.

Med et eiendommelig skarpt og sikkert blikk for hvor — og i tilfelle hvorledes — der med små midler kunde gjøres noget ut av et ulendt og øde terreng i retning av beplantning og forskjønnelse, tok han snart fatt med sin store virkertang og sjeldne arbeidskraft. De mange alléer i byens strandalmenninger, langs veiene i omegnen m. v., anleggene på torvet, i Ravnedalen og mange flere steder, beplantninger og smakfulle anlegg med spaserveier og regulerete små vannløp i de før nakne og golde heier omkring byen, vil for alltid minne om hvad generalen har utrettet.

I 1880 flyttet han fra Østre Strandgate til Bellevue, som han leide av Kristiansands kommune. Ved sitt 50 års officersjubileum i 1884, der blev feiret næsten som en folkefest, blev denne eiendom av kommunen skjenket den avholdte, ansette og høit åktede general for hans levetid, og her og omkring samme utførte han et av sine smukkeste og eiendommeligste anlegg. Wergeland hadde i en årrekke vært medlem av kommunalbestyrelsen. Som bevis på Kristiansands taknemlighet likeoverfor generalen besluttet kommunebestyrelsen ved hans død — 19. august 1895 — enstemmig å be familien om å måtte la begravelsen foregå på byens bekostning.

Til varig minne om generalen og som uttrykk for Kristian-

sands innvåneres store takknemlighet for hans virke til byens fremgang og forskjønnelse av den og omegn reistes av disse i 1918 en av billedhugger Gustav Lærum modellert og i bronse støpt veltruffet og karakteristisk 3 meter høy statue i Ravnedalen, hvor generalen hadde nedlagt et uvurderlig arbeide, som Kristiansand ikke kan påskjønne nok, og hvor han daglig i mange, mange år var å finne fra de tidligste morgentimer på inspeksjon av der pågående arbeider av forskjelligste slags eller til planleggelse av nye, til utbedring, forskjønnelse og utvidelse av dette sitt yndlingsanlegg.

Av ordener innehadde generalmajor Wergeland: Kommandør av 1. kl. av St. Olavsorden, storkors av sverdordenen, storkors av dannebrogordenen samt storofficerskorset av den italienske kroneorden.

C. Omdal.

Skøiteklubben av 1869 — forløperen for Oddersjø.

Før stiftelsen av Kristiansands Skøite- og Skiklubb, der senere er blitt til Kristiansands Ski- og Skøiteklubb «Oddersjø», hadde vi i Kristiansand en skøiteklubb, som det ved denne anledning kan ha sin interesse å nevne litt om.

Denne skøiteklubb er i flere henseender en forløper for den nu eksisterende forening, skjønt den bare hadde optatt en av de to sportsgrener, nemlig skøitesporten.

Som så mange andre gode tiltak i vår by, skyldtes skøiteklubben av 1869 generalmajor Oscar Wergelands initiativ. Den 8. desember 1869 lot generalen sammenkalle et møte i Latinskolenes gymnastikklokale, hvor forsamlingen, som bestod av 40—50 deltagere, besluttet å stifte en skøiteklubb. Til bane hadde man med grunneternes tillatelse fått endel av Møllevannet, som blev avmerket og avstengt. Kontingenten for medlemmer fastsattes til 48 skilling for voksne herrer og 24 skilling for damer og barn. Til medlemmer av klubbens direksjon valgtes daværende oberstløytnant Morgenstjerne, adjunkt Gjessing, sakfører Fr. Hansen, doktor E. Dahm, løytnant Bryn, skolelærer Løvland og kandidat Axel Steen, — alle

kjente navn fra den tids Kristiansand. Kasserer blev T. Kielland Torckildsen.

«Christiansands Stiftsavis» anbefaler foreningen til publikums opmerksomhet. Kontingenten blev satt så lav for å lette den almindelige tilslutning innen alle samfundsklasser.

Den følgende vinter er ikke banen på Møllevannet igang, da det heter at isens beskaffenhet vilde foranledige større omkostninger enn der ved de forhåndenværende midler har kunnet bestrides. Men denne vinter var allikevel en god isvinter, og den nystiftede skøiteklubb oparbeidet da en bane på elven. Avisen gjør opmerksom på at isen er sikker like fra broen. Senere på vinteren, i mars, oparbeidet klubben en ny bane straks ovenfor Sødal. Om kveldene blev der musisert, og adgangen til banen var 12 skilling. Også den følgende vinter lå elven. I et avertissement i «Stiftsavisen» for 2. februar 1871 heter det:

«Isen på elven er nu sikker og god. En mindre våk ved Øvre Fergested er merket ved pæler og en større våk henimot Eg faller lett i øinene. Nedgang på isen fra Fjellgatens (Christian 4des gate) almenning, hvor benker er utsatt og hvor skøiteklubbens opsynstjent er tilstede hver dag fra kl. 11—5, for å meddele underretning og være medlemmene til tjeneste. De der interesserer sig for skøiteklubben anmodes om å kjøpe billetter hos bokhandlerne Berge eller Grøntoft, da kassen er tom».

Vi hører ikke mere til skøiteklubben. Kanskje har de følgende vintre ikke egnet sig for skøitesporten.